

Redakcja: Grzegorz Gil (dyrektor IEŚ), Anton Saifullayeu
(zastępca dyrektora IEŚ), Agnieszka Zajdel (sekretarz redakcji),
Spasimir Domaradzki, Bartłomiej Krzysztan, Damian Szacawa,
Agata Tatarenko

Nr 1612 (117/2026) | 08.05.2026

ISSN 2657-6996
© IEŚ

Agata Tatarenko

81. rocznica powstania praskiego: między rytuałem a debatą publiczną

Obchody 81. rocznicy powstania praskiego w br. pokazały, że pamięć o wydarzeniach maja 1945 r. pozostaje ważnym elementem czeskiej kultury pamięci, jednocześnie coraz silniej wpisując się we współczesne debaty o demokracji, bezpieczeństwie i wojnie Rosji przeciwko Ukrainie. Tegoroczne uroczystości miały charakter nie tylko państwowego rytuału pamięci, lecz także przestrzeni negocjowania znaczeń historycznych i aktualnych sporów dotyczących interpretacji przeszłości Europy Środkowej.

Powstanie praskie, rozpoczęte 5 maja 1945 r. i zakończone wraz z wejściem Armii Czerwonej do Pragi 9 maja, nie zajmuje tak eksponowanego miejsca w historii Europy Środkowej jak inne zrywy końca II wojny światowej, np. powstanie warszawskie lub słowackie powstanie narodowe. Zarówno w zachodnich, jak i środkowoeuropejskich narracjach o przeszłości wyzwolenie czeskiej stolicy łączone jest z ofensywą Armii Czerwonej. Jednakże w czeskiej pamięci zbiorowej powstanie praskie funkcjonuje przede wszystkim jako spontaniczna próba oporu społeczeństwa przeciwko okupacji niemieckiej i postrzegane jest jako chęć odzyskania podmiotowości politycznej u schyłku wojny oraz symbol heroicznego oporu mieszkańców Pragi wobec okupanta. Na skomplikowaną historię powstania praskiego nakładają się spory dotyczące jego znaczenia, które rozpoczęły się tuż po zakończeniu tego kilkudniowego zrywu¹. Obecnie znaczenie powstania po raz kolejny jest przedmiotem debaty publicznej.

Obchody 81. rocznicy powstania praskiego w maju br. miały w Republice Czeskiej przede wszystkim charakter symboliczny, choć równoległe stały się także elementem współczesnych debat politycznych oraz dyskusji o pamięci zbiorowej. Centralne uroczystości odbyły się w Pradze przed budynkiem Czeskiego Radia, jednym z najważniejszych symboli walk z maja 1945 r., gdzie przedstawiciele władz państwowych, środowisk kombatanckich oraz mieszkańcy miasta składali wieńce i oddawali hołd ofiarom powstania. Podobne uroczystości organizowano także w innych częściach stolicy, m.in. w Pradze 7 oraz w dawnych miejscach walk i egzekucji, gdzie odbywały się lokalne akty pamięci, spotkania historyczne i ceremonie składania kwiatów. Media zwracały uwagę, że tegoroczne obchody były mniej masowe niż jubileuszowe uroczystości z 2025 r., a zainteresowanie społeczne często przesunęło się z historycznego wymiaru rocznicy ku aktualnym sporom politycznym i bezpieczeństwu państwa.

Jednocześnie w wielu miastach Republiki Czeskiej organizowano lokalne wydarzenia upamiętniające koniec II wojny światowej, przede wszystkim ceremonie przy pomnikach ofiar okupacji, wydarzenia edukacyjne oraz rekonstrukcje historyczne. W przekazie medialnym podkreślano, że pamięć o powstaniu praskim pozostaje ważnym elementem czeskiej kultury pamięci, choć coraz częściej funkcjonuje równoległe z debatą o współczesnej sytuacji międzynarodowej i wojnie rosyjsko-ukraińskiej.

Uroczystości rocznicowe zachowały zatem tradycyjny charakter państwowej ceremonii pamięci, ale jednocześnie coraz silniej osadzone są w kontekście współczesnych zagrożeń. W czeskim dyskursie publicznym towarzyszącym obchodom 81. rocznicy powstania praskiego na pierwszy plan wysuwały się odniesienia do współczesnej sytuacji międzynarodowej, przede wszystkim do wojny Rosji przeciwko Ukrainie oraz kwestii bezpieczeństwa Europy Środkowej. Choć oficjalne uroczystości państwowe koncentrowały się na upamiętnieniu uczestników walk z maja 1945 r., media i komentatorzy coraz częściej interpretowali powstanie praskie przez pryzmat aktualnych zagrożeń dla demokracji, suwerenności i wolności słowa. Szczególne znaczenie miały wspominane wyżej uroczystości przed

¹ Na ten temat zob. A. Tatarenko, *Powstanie praskie w czeskim dyskursie publicznym i przestrzeni publicznej Pragi*, Prace IEŚ, nr 8/2025, Lublin, <https://ies.lublin.pl/prace/pr-2025-008/>

budynkiem Czeskiego Radia, będącego jednym z najważniejszych symboli powstania, podczas których uczestnicy obchodów podkreślali konieczność obrony wartości demokratycznych również współcześnie. W czeskiej debacie publicznej pojawiały się analogie pomiędzy walką Czechów przeciwko niemieckiej okupacji a ukraińskim oporem wobec rosyjskiej agresji. Media zwracały uwagę, że pamięć o maju 1945 r. nabiera nowego znaczenia w kontekście rosyjskiej wojny oraz sporów dotyczących interpretacji historii Europy Środkowej. Krytycznie odnoszono się do utrwalanej w okresie komunistycznym i nadal obecnej w rosyjskiej polityce historycznej narracji przedstawiającej Armię Czerwoną jako jedynego wyzwoliciela regionu, marginalizującej rolę lokalnych ruchów oporu i społeczeństw Europy Środkowej. Komentatorzy podkreślali również zagrożenia związane z rosyjską instrumentalizacją pamięci historycznej oraz wykorzystywaniem mitu „wyzwolenia” do legitymizowania współczesnej polityki Kremla. W tym kontekście rocznica powstania praskiego stała się nie tylko wydarzeniem memoratywnym odnoszącym się do końca II wojny światowej, ale także elementem szerszej refleksji nad współczesną kondycją demokracji, bezpieczeństwem państw regionu oraz miejscem Czech w zachodniej wspólnotie politycznej i bezpieczeństwa.

Powstanie praskie w czeskiej pamięci zbiorowej. Tegoroczne obchody upamiętniające 81. rocznicę wybuchu powstania praskiego stanowią dobry punkt wyjścia do analizy jego miejsca we współczesnej polityce pamięci Republiki Czeskiej – zarówno ze względu na ich przebieg, jak i sposób artykulacji znaczeń przypisywanych wydarzeniom maja 1945 r. Uroczystości z br. miały charakter wyraźnie wielocentryczny i rozproszony. Uczestniczyli w nich przedstawiciele władz państwowych, politycy, a także mieszkańcy Pragi, co podkreślało ich inkluzywny charakter i łączenie oficjalnego ceremoniału z obywatelską partycypacją. Wydarzenie miało formę klasycznego rytuału pamięci: składania wieńców, przemówień i symbolicznych gestów, które jednak nie były podporządkowane jednej dominującej narracji.

Taka struktura obchodów wskazuje na istotną cechę współczesnej czeskiej polityki pamięci: brak jednego centrum interpretacyjnego i jednocześnie funkcjonowanie wielu równoległych przestrzeni upamiętnienia. Uroczystości rocznicowe stanowią raczej sieć powiązanych ze sobą wydarzeń o zróżnicowanej skali i dynamice.

Analiza tegorocznych obchodów pokazuje również, że w centrum narracji znajduje się doświadczenie samego powstania jako aktu obywatelskiego oporu. Podkreślana jest rola mieszkańców miasta, spontaniczność działań oraz znaczenie komunikacji radiowej jako symbolu mobilizacji i solidarności. W tym sensie powstanie praskie wpisywane jest w szerszy repertuar europejskich narracji o oddolnym sprzeciwie wobec totalitaryzmu, a nie tylko w historię końca II wojny światowej.

Jednocześnie współczesne upamiętnienie zachowuje elementy klasycznego ceremoniału państwowego. Obecność elit politycznych, oficjalne przemówienia czy rytuał składania wieńców świadczą o tym, że państwo nadal odgrywa rolę gwaranta ciągłości pamięci. Nie oznacza to jednak monopolizacji interpretacji. Przeciwnie, państwowy wymiar obchodów współistnieje z inicjatywami społecznymi, lokalnymi i instytucjonalnymi, które wnoszą własne akcenty i perspektywy.

Komentarz. Tegoroczne obchody potwierdzają, że powstanie praskie funkcjonuje dziś w czeskiej polityce pamięci jako przykład pamięci negocjowanej i pluralistycznej. Nie jest ono już jednolitym mitem ani narzędziem legitymizacji władzy, lecz raczej otwartą przestrzenią interpretacyjną, w której krzyżują się różne narracje – od państwowych, przez lokalne, po indywidualne. Wydarzenie to stało się „wielogłosowym” doświadczeniem zbiorowym, podlegającym ciągłym reinterpretacjom w zależności od aktualnych potrzeb społecznych i politycznych.

W tym kontekście rocznicowe uroczystości takie jak te z br. pełnią funkcję nie tylko upamiętniającą, ale także performatywną: są momentem, w którym czeskie społeczeństwo na nowo definiuje swoje relacje z przeszłością. Powstanie praskie pozostaje jednym z kluczowych miejsc pamięci Republiki Czeskiej, nie dlatego, że oferuje jednoznaczną interpretację historii, lecz właśnie dlatego, że pozostaje otwarte, wieloznaczne i podatne na negocjację, a przez to wciąż żywe i interesujące dla czeskiego społeczeństwa.